

การศึกษาขั้นพื้นฐานกับห้องสมุดโรงเรียน

ดร.สุวิมล ธนะผลเลิศ*

บทคัดย่อ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพ.ศ 2544 เป็นความเปลี่ยนแปลงทั้งที่มีความพร้อมและไม่พร้อม โรงเรียนสมบูรณ์แบบจะมีห้องสมุดที่ได้มาตรฐานเป็นปัจจัยสำคัญ ห้องสมุดโรงเรียนจะเป็นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่สำคัญนอกห้องเรียน โดยใช้หนังสือเป็นสื่อชี้นำไปสู่การแก้ปัญหาทั้งเรื่องเรียนและเรื่องส่วนตัว จึงเป็นภารกิจสำคัญยิ่งของครูบรรณารักษ์ ที่จะส่งเสริมการอ่านของนักเรียน ให้มีทักษะในการแสวงหาความรู้ รักการเรียนรู้ บริหารจัดการห้องสมุดให้เป็นที่พึงพอใจอย่างปลอดภัย มีเอกลักษณ์และตัวตน

Basic Education Curriculum B.E.2544 brought changes for schools with both readiness and unreadiness for the changes. A comprehensive school has a standard school library as one of the key performance indicators. Since the school library helps promote outside classroom learning. With the guidance of books, students' school and personal problems are dissolved. This is obvious that the school librarians need to shoulder enhancing students' reading skills so that they gain knowledge acquirement skill and learning appreciation. Moreover, library management as a reliable academic shelter with a unique atmosphere for all users is a challenging task for the school librarians.

ในขณะที่กระทรวงศึกษาธิการ เร่งสร้างกลไกที่จะขับเคลื่อนการปฏิรูปการเรียนรู้ ในหลากหลายมิติ จึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของนักการศึกษาทุกคน ทุกระดับในการนำทางนักเรียนสู่การศึกษาที่ดี ให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือ ร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้สูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติของห้องสมุด โรงเรียนที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งโรงเรียน เป็นห้องสมุดมีชีวิต ที่ทุกคนปรารถนาที่จะเห็นห้องสมุดโรงเรียนเป็นห้องสมุดสมบูรณ์แบบที่มีทรัพยากรหลากหลาย มีความเคลื่อนไหว มีชีวิตชีวา ใครอยากอ่านได้อ่าน ใครอยากค้นคว้าก็ได้ค้นคว้า มีความทันสมัย มีสภาพแวดล้อมที่สบาย ผ่อนคลายสมอง ที่ พักพิงปลอดภัย มีบริการด้วยเทคโนโลยีและสื่ออิเล็กทรอนิกส์อย่างหลากหลาย เพียงพอ รวดเร็วทันใจ เข้าใช้บริการอย่างมีความสุข มีครูบรรณารักษ์ที่ใจดีคอยให้คำปรึกษา ห้องสมุดจึงควรได้พัฒนาเติบโตไปพร้อมกับโรงเรียน เพราะ ถ้ามีห้องสมุดดีๆ ที่ไหนจะมี คนดีเกิดขึ้นที่นั่น (ว. วชิรเมธี , 2551)

* ผู้อำนวยการศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

นับตั้งแต่การปฏิรูปหลักสูตรมาสู่การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ แนวการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ที่มุ่งปลูกฝังด้านสติปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้ว ยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่างๆมีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการ ความรู้ความสามารถของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ควรใช้รูปแบบ/วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การเรียนรู้คู่คุณธรรม การใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ และการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547) ซึ่งทิศทางการพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้จัดทำกรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษาในช่วง 5 ปีที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้กำหนดแนวคิดที่จะให้การศึกษาเป็นกลไกการพัฒนาให้เกิดคุณธรรมนำความรู้ สมานฉันท์ สันติวิธี มีวิถีประชาธิปไตย มีความภาคภูมิใจในความเป็นมนุษย์และความเป็นคนไทยบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา

จากการที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่2) พ.ศ.2545 กำหนดให้มีการขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี และรัฐต้องจัดการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี ให้กับผู้เรียนทุกคน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทำให้มีจำนวนนักเรียนได้เรียนเพิ่มมากขึ้น ในขณะเดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการก็ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม นับเป็นหลักสูตรที่แตกต่างจากหลักสูตรระดับประถมและมัธยมศึกษาทุกฉบับที่เคยใช้ในประเทศไทยนั้นคือ การให้สถานศึกษามีบทบาทในการจัดทำสาระหลักสูตรของตนเอง โดยมีมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดเป็นแกนกลาง 8 กลุ่มสาระเรียนรู้ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ ถึงแม้ว่าหลักการของหลักสูตรจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความสนใจและความถนัด เพื่อเน้นให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนความรู้และทักษะเฉพาะด้าน ในการเตรียมตัวศึกษาต่อ แต่การที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนถึง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ตลอด 12 ปี ทำให้ครูจำเป็นต้องยึดเนื้อหาในการสอน ทำให้นักเรียนต้องเรียนหนักและมีเวลาทำกิจกรรมน้อยลง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา,2547)

มาตรฐานการศึกษาชาติ

เมื่อหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้นำไปสู่การปฏิบัติท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่มีทั้งความพร้อมและความไม่พร้อมในหลายๆเรื่อง และเพื่อเป็นการส่งสัญญาณความเข้าใจในทิศทางที่จะเดินไปพร้อมๆกัน จึงมีการประกาศ มาตรฐานการศึกษาของชาติเมื่อ 26 ตุลาคม พ.ศ.2547 ถือได้ว่าเป็นการจัดทำมาตรฐานการศึกษาของ

ชาติเป็นครั้งแรกของประเทศไทย ที่ได้กำหนดคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการ ให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง เพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริม และกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา โดยมีอุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษา คือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิตและการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกำหนด มาตรฐานและตัวบ่งชี้ไว้ 3 มาตรฐาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก: คนไทย เป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข

มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา: จัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญและการบริหาร โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมแห่งความรู้: การสร้างวิถีการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็ง

การประกาศมาตรฐานการศึกษาของชาติทำให้มีความชัดเจนในแนวทางการจัดการศึกษาที่ทุกฝ่ายควรใช้เป็นกรอบการดำเนินการจัดการศึกษา

นอกจากนี้ อารุง จันทวานิชและคณะ, 2545 ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นโรงเรียน สมบูรณ์แบบมี ดังนี้

องค์ประกอบด้านผลผลิต/ผลลัพธ์ ผู้เรียนมีคุณภาพมาตรฐาน มีพัฒนาการทุกด้าน เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข โรงเรียนเป็นที่ชื่นชมของชุมชน โรงเรียนเป็นแบบอย่างและให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนและ โรงเรียนอื่น

องค์ประกอบด้านกระบวนการ การจัดการกระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด การจัดบรรยากาศการเรียนรู้อีื้อต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การบริหารจัดการดี การประกันคุณภาพการศึกษามีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบด้านปัจจัย ครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีอาชีพและจำนวนเพียงพอ ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนได้มาตรฐาน หลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น สื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยีทันสมัย แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนหลากหลาย งบประมาณมุ่งเน้นผลงาน สภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียนดี มีสังคม บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนหลากหลาย ซึ่งมีปัจจัยหลักความสำเร็จ 3 ปัจจัย คือ ห้องสมุดได้มาตรฐาน มีศูนย์วัฒนธรรมชุมชนในโรงเรียน มีแหล่งการเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศที่หลากหลายไว้บริการแก่ผู้เรียนและชุมชน

สำหรับ ปัจจัยหลักความสำเร็จ ประการสำคัญ คือ โรงเรียนควรมีห้องสมุดที่ได้มาตรฐานหรือสูงกว่ามาตรฐาน ผลการสำรวจสถานะการศึกษาไทยในเวทีโลก พ.ศ. 2549 พบว่า อัตราการเข้าเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 92 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 89 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 65 ล้วนอยู่ในระดับสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลก แต่จากการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี(สสวท) ในโครงการPISA ปีพ.ศ. 2546 พบว่า นักเรียนไทย มีความอ่อนด้อยเมื่อเทียบกับนานาชาติ รวมทั้งประเทศในเอเชียด้วยกัน ทั้งในด้านการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยเฉพาะการอ่านทักษะด้านการค้นหาสาระจากข้อความที่อ่านค่อนข้างต่ำกว่าด้านอื่นๆ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

การรู้สารสนเทศจากห้องสมุดโรงเรียน

การรู้สารสนเทศมีความสำคัญและถือเป็นสมรรถนะหลักของบุคคลในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีข้อมูล ข่าวสาร หรือสารสนเทศ เป็นหัวใจสำคัญและเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นพลังขับเคลื่อน หรือปัจจัยหลักที่ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนในสังคม ทั้งสังคมโลกและสังคมไทย (ชุติมา สัจจามันท์, 2550) ดังนั้นบทบาทของครูบรรณารักษ์ต้องปรับเปลี่ยนเพิ่มความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ใหม่ๆ รู้จักแหล่งสารสนเทศให้กว้างขวางมากขึ้น สามารถค้นหาสารสนเทศได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่เชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์ทั่วโลก เพื่อการเข้าถึงและค้นคืนสารสนเทศที่บรรณารักษ์ต้องช่วยแบ่งเบาปัญหาสารสนเทศท่วมทับ โดยการคัดกรอง ประเมินให้เหมาะสมตรงความต้องการของผู้ใช้

บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนย่อมเป็นที่พึ่งที่หาใครเทียบไม่ได้ (Jurkowski, 2006) ห้องสมุดโรงเรียนเป็นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่สำคัญนอกห้องเรียน เป็นส่วนขยายของห้องเรียน เฝ้ายแต่มีชีวิตชีวาและปลอดภัย ให้บริการ และมีกฎระเบียบ มีบรรยากาศเชิญชวนเข้าใช้ ค้นคว้าข้อมูล สารสนเทศ ที่ครูกำหนดหรือความสนใจส่วนตัว และเป็นที่พักผ่อนและพักผ่อน ห้องสมุดโรงเรียน เป็นสถานที่ค้นคว้าของนักเรียน รวมไปถึงจนถึงการแก้ปัญหาที่นักเรียนอาจมี ครูบรรณารักษ์จะมีโอกาสสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนในลักษณะแบบตัวต่อตัวในการช่วยค้นหาข้อมูลที่นักเรียนต้องการ จึงควรเป็นที่เล็งหรือผู้ให้ความรัก ความช่วยเหลือ ให้นักเรียนสามารถค้นหาข้อมูลเพื่อแก้ปัญหาหรือทางออก หรือการยอมรับสภาพ ของชีวิต ด้วยการใช้นั่งหรือสื่อการศึกษาที่มีในห้องสมุด ชี้นำทางไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา หรือส่งเสริมเส้นทางการศึกษาที่ดี ให้กำลังใจ เพื่ออนาคตข้างหน้า

องค์การยูเนสโก และประเทศในเขตภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Development of Information Literacy through School Libraries in Southeast Asia Countries) จำนวน 8 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา อินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ ไทย และเวียดนาม แต่ละประเทศได้ทำวิจัยเชิงสำรวจ สภาพการจัดการศึกษาด้านการเรียนรู้สารสนเทศผ่านทางห้องสมุดโรงเรียน สำหรับประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการสำรวจสภาพการจัดการศึกษาด้านการเรียนรู้สารสนเทศผ่านทางห้องสมุดโรงเรียนทั่วประเทศ กระจายตามพื้นที่การศึกษาในทุกจังหวัด ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร ครูบรรณารักษ์ และครูผู้สอน ส่วนใหญ่เห็นว่า การเรียนรู้สารสนเทศผ่านทางห้องสมุดโรงเรียนมีความสำคัญกับนักเรียน ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญที่สุด เป็นแหล่งรวมความรู้ที่ใกล้ตัวผู้เรียนที่มีความทันสมัย ใช้ได้สะดวก รวดเร็วและยังช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทันทต่อเหตุการณ์ รู้เท่าทันเทคโนโลยี เป็นการเรียนรู้แบบยั่งยืนด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในด้านสภาพห้องสมุดโรงเรียนและการใช้ห้องสมุดโรงเรียนเพื่อการเรียนรู้สารสนเทศ พบว่า ส่วนใหญ่สถานศึกษามีห้องสมุดโรงเรียน หรือที่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น เช่น มุมหนังสือ ห้องอ่านหนังสือ ศูนย์เทคโนโลยี เป็นต้น โดยมีทรัพยากรประเภทหนังสือ คิดเป็นอัตราส่วนกับผู้เรียน 5 เล่ม ต่อ 1 คน ครูบรรณารักษ์ส่วนใหญ่ทำงานบางเวลา และไม่มีบุคลากรตำแหน่ง บรรณารักษ์วิชาชีพ แต่จะมีครูทำหน้าที่บรรณารักษ์อย่างน้อย 1 คน (พจมาน พงษ์ไพบูลย์, 2549) ดังนั้น การขาดบุคลากรอย่างครูบรรณารักษ์ ก็ยังส่งผลเสียหายต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน เพราะการที่มีหนังสือ มีทรัพยากรที่หลากหลาย แต่ไม่มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ การพัฒนาอย่างต่อเนื่องคุณภาพห้องสมุดก็มีอาจจะเกิดขึ้นได้

บทบาทสำคัญของครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน

ห้องสมุดโรงเรียนเป็นสถานที่สำหรับการค้นคว้าวิจัยและข้อมูลทางวิชาการ นักเรียนสามารถใช้ห้องสมุดโรงเรียนสำหรับการค้นหาสารสนเทศส่วนตัวได้ ห้องสมุดโรงเรียนต้องมีการสนับสนุนความสนใจหลายอย่างนอกเหนือจากข้อมูลทางวิชาการ ครู บรรณารักษ์สามารถใช้ทักษะการค้นคว้าบทความ รายงาน หนังสือ เว็บไซต์และอื่นๆ ที่นักเรียนต้องการ นอกจากนี้การค้นคว้ายังก้าวข้ามจากการทำเป็นงานอดิเรกและความสนใจธรรมดาไปสู่การพยายามหาทางแก้ปัญหาส่วนตัว การรับรู้ข้อขัดแย้ง ปมปัญหา หรือคำถามอื่นที่นักเรียนหาคำตอบไม่ได้ ไม่ว่านักเรียนจะประสบกับการไม่เชื่อมั่นตนเอง การถูกโดดเดี่ยวทางสังคม การติดยาเสพติด ผลการเรียนรู้ตกต่ำ หรือปัญหาทางบ้าน เช่น การถูกว่ากล่าวต่าทอ หรือการถูกทำร้ายร่างกาย นักเรียนจะสามารถหาข้อมูลเพื่อช่วยจัดการกับปัญหาเหล่านี้ได้ นักเรียนสามารถหาผู้ที่เป็ตัวอย่างและความแข็งแกร่งที่จะใช้ในการเอาชนะปัญหา หรือยอมรับสภาพได้ ครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งยวดในการช่วยสนับสนุนนักเรียนที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ ในการค้นคว้าอาจนำไปสู่หนทางแห่งความเข้มแข็งที่ได้มาจากความรู้ที่ได้รับ ทั้งนี้เพราะการศึกษาที่ดีอาจเป็นหนทางสู่การหลีกเลี่ยงจากชีวิตเดิมๆ การนำทางนักเรียนไปสู่การศึกษาที่ดีและให้กำลังใจ ตลอดจนความช่วยเหลือเพื่ออนาคตข้างหน้าที่ดีกว่า ครูบรรณารักษ์จึงมีบทบาทสำคัญในความสำเร็ของนักเรียน เนื่องจากว่าจะมีนักเรียนประมาณ 15% ที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โดย 80% (ของใน 15% นั้น) มีความบกพร่องทางการอ่าน บรรณารักษ์จึงควรจัดการกับปัญหาของเด็กกลุ่มนี้ (Jurkowski,2006)

ห้องสมุดเป็นทั้งสถานที่เฉพาะของท้องถิ่นหนึ่ง โดยลักษณะพื้นที่ทางกายภาพ แต่นับวันก็จะกลายเป็นสถานที่ของโลก หรือมีความเป็นสากลเข้าไปทุกวันด้วยเทคโนโลยี ห้องสมุดโรงเรียนจึงต่างจากห้องเรียนโดยสิ้นเชิง ตรงที่ต้องตอบสนองความต้องการทั้งโรงเรียน ดังนั้นจึงต้องยืดหยุ่นได้ในสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างระหว่างกิจกรรมและที่นั่งอ่านเพื่อให้นักเรียนเข้ามาปลดปล่อยความจำเจจากห้องเรียน ดังนั้นห้องสมุดโรงเรียนจึงเป็นพื้นที่สาธารณะที่ต้องรองรับความต้องการหลายอย่างโดยไม่ต้องเปิดเผยชื่อและ สามารถใช้บริการได้อย่างอิสระ(Jurkowski,2006) บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนต้องตอบสนองให้ได้กับความต้องการต่างๆ เหล่านี้ ความคิดเดิมๆ ที่ว่าห้องสมุดต้องเงียบกริบ จะไม่ถูกต้องที่เดียวเสียแล้ว เพราะมีการทำงานกลุ่มและ กิจกรรมในห้องสมุดมากขึ้น ที่ต้องการการมีส่วนร่วมของนักเรียนที่สูงขึ้น แต่ห้องสมุดก็ยังเป็นสถานที่ เปิดโอกาสให้นักเรียนมานั่งอ่านและ คิดคำนึงเงียบๆ ได้ พื้นที่ใช้สอยในห้องสมุดอาจจะถูกแบ่งให้สอดคล้องกับกิจกรรมต่างๆ จึงจะสามารถรองรับความต้องการของนักเรียนได้ทุกแบบ ไม่ว่านักเรียนจะต้องการเพียงแค่อิสระเล็กน้อยจากการเรียนในห้องเรียน การพักผ่อนสมอง พุดคุย เล่นเกมส์ หรือจะอ่านหนังสือเงียบๆ ห้องสมุดย่อมเป็นที่ที่นักเรียนจะซึมซับบรรยากาศดีๆ ในการเป็นสถานที่แห่งความสงบ สันติและ ความเป็นมิตร

นอกจากนี้ ห้องสมุดโรงเรียนยังเป็นแหล่งที่ให้การต้อนรับ มีความแสงสว่างเพียงพอ ครูบรรณารักษ์มักพยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้ห้องสมุดเป็นสถานที่น่าเข้าเยี่ยมชม โดยจัดที่นั่งอย่างสบายๆ

มีป้ายประกาศเชิญชวน ต้นไม้และรูปภาพ ซึ่งล้วนแล้วแต่สำคัญยิ่ง ถึงแม้ว่านักเรียนส่วนมากมุ่งไปที่ชั้นหนังสือและ สารสนเทศมากมาย แต่การใช้ให้นักเรียนที่ไม่ได้มาอ่านแต่หนังสืออย่างเดียวให้เห็นว่า ยังมีสิ่งอื่นที่น่าสนใจในห้องสมุดอีกมากก็ย่อมเป็นประโยชน์ บางคนถือว่าห้องสมุดเป็นที่พักอย่างปลอดภัยสำหรับนักเรียน เป็นสถานที่ให้การต้อนรับ มีบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความอบอุ่นมากกว่าที่จะเหมือนห้องเรียน ห้องสมุดโรงเรียนจึงเป็นสถานที่ที่มีเอกลักษณ์และมีตัวตน

บทบาทของห้องสมุดในการช่วยให้นักเรียนใช้ชีวิตได้อย่างปรกติสุข คือความสามารถที่จะพยายาม ให้นักเรียนได้เติบโตและ สามารถปรับตัวได้เสมอไม่ว่าหนทางชีวิตจะนำไปสู่ เส้นทางใด ครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนจะมีโอกาสสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนในลักษณะการทำงานกับนักเรียนแบบตัวต่อตัว ตอนช่วยค้นหาข้อมูลที่นักเรียนต้องการ ไม่ว่าจะเรื่องเรียนหรือส่วนตัว การกระทำเช่นนี้ทำให้เกิดผลโดยตรงในการพัฒนาทักษะ การแก้ปัญหาและ เรื่องการอ่าน บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนที่สอนการแก้ปัญหาและการเรียนรู้สารสนเทศเพื่อเตรียมนักเรียนให้รู้จักค้นหาและ ใช้สารสนเทศ ในการแก้ปัญหาทั้งเรื่องเรียนและ เรื่องส่วนตัว นอกจากนี้ห้องสมุดที่มากด้วยสารสนเทศสามารถจัดหานักเรียนและ สื่อสารสนเทศมาเข้าห้องสมุดโดยจัดหาเรื่องที่จะช่วยสร้างทักษะสังคมและที่เกี่ยวกับงานอดิเรกหลายๆ อย่างมาให้เลือกอ่าน เป็นการพิสูจน์ได้ว่าครูบรรณารักษ์ได้ช่วยส่งเสริมการปรับตัวเข้ากับสังคมตลอดจน ความรู้ความสามารถของเยาวชน โดยใช้การอ่านหนังสือเป็นการเรียนรู้ให้เกิดแนวทางการแก้ปัญหา อารมณ์ สังคม ในทางที่ถูกที่ควรและเหมาะสม

วิชาชีพครูบรรณารักษ์

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2546 ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิชาชีพทางการศึกษา จากเดิมเป็นวิชาชีพที่ไม่จำกัดมาเป็นวิชาชีพควบคุมด้วยถือว่า วิชาชีพทางการศึกษา เป็นวิชาชีพชั้นสูงประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับ แพทย์ วิศวกร สถาปนิก ทนายความ พยาบาล สัตวแพทย์ ฯลฯ ที่จะต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ โดยมีคุรุสภาดำเนินการออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น(ศึกษานิเทศก์) ในสถานศึกษา ปรุ้มวัย ขึ้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน รวมทั้งการบริหารการศึกษานอกสถานศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ทั้งนี้ คุรุสภา ได้ กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกเป็นข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ.2548 ได้กำหนด 3 หมวด ได้แก่ หมวด1 มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ หมวด2 มาตรฐานการปฏิบัติงาน และหมวด3 จรรยาบรรณวิชาชีพ อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้มีผลบังคับใช้แล้ว วิชาชีพครูบรรณารักษ์ก็ต้องถูกกระทบด้วย จึงเป็นเรื่องที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ต้องศึกษาทำความเข้าใจ และหาหนทางแก้ไขปัญหาโดยเร็ว

คุณภาพห้องสมุดโรงเรียน

ผลจากการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรอบแรก (พ.ศ.2543-2548) ทั่วประเทศ จำนวน 36,007 แห่ง โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน)หรือสมศ. ในส่วนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 26,584 โรง พบว่าภาพรวมของสถานศึกษา ด้านผู้เรียน ผู้บริหารและครู ได้มาตรฐาน 34% ไม่ได้มาตรฐาน 66% ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นสถานศึกษาขนาดเล็กในชนบท ถึงแม้การประเมินรอบแรกจะไม่ได้ลงลึกลงไปในเรื่องของห้องสมุดโรงเรียน แต่ก็อาจคาดการณ์ได้ว่า โรงเรียนที่ผ่านการประเมินรอบแรก ก็จะมีห้องสมุดที่สมบูรณ์แบบหรือเกือบสมบูรณ์แบบด้วย แต่ที่น่าเป็นกังวลอีก 66 % ที่ไม่ได้มาตรฐาน สภาพของห้องสมุดจะเป็นเช่นไร และตามกฎหมายการศึกษาทุก 5 ปีสถานศึกษาทุกแห่งจะต้องได้รับการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งในรอบที่สอง ตั้งแต่พ.ศ. 2549-2553 สำหรับการประเมินรอบที่สองนี้ ทางสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ได้จัดทำมาตรฐานการศึกษา ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การพิจารณาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอก ของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวกับห้องสมุด อยู่ใน มาตรฐานที่6 กล่าวคือ ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องโดยกำหนด มี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน สนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆรอบตัว

เกณฑ์การพิจารณา ร้อยละของผู้เรียนที่อ่านหนังสือนอกหลักสูตร อย่างน้อยเดือนละ 1 เล่ม ร้อยละของผู้เรียนที่อ่านวารสารและหนังสือพิมพ์เป็นประจำ ร้อยละของผู้เรียนที่สามารถสรุปประเด็นและจดบันทึกข้อมูลความรู้ที่ได้จากการอ่านอยู่เสมอ ร้อยละของผู้เรียนที่สามารถตั้งคำถามเพื่อค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมจากการอ่านได้ ร้อยละของผู้เรียนที่แสวงหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆทั้งภายใน ภายนอกโรงเรียน

เกณฑ์การประเมินคุณภาพระดับตัวบ่งชี้ จากค่าร้อยละเฉลี่ย ปรับปรุง (ต่ำกว่าร้อยละ 50)

พอใช้ (ร้อยละ 50-74) ดี (ร้อยละ 75-89) ดีมาก (ร้อยละ 90 ขึ้นไป)

2. ผู้เรียนใฝ่รู้ ใฝ่เรียน สนุกกับการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

3. ผู้เรียนสามารถใช้ห้องสมุด ใช้แหล่งเรียนรู้และสื่อต่างๆทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

เกณฑ์การพิจารณา

ร้อยละของผู้เรียนที่รู้จักค้นคว้าหนังสือในห้องสมุดและใช้ห้องสมุดไม่ต่ำกว่าสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ร้อยละของผู้เรียนที่มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ร้อยละของผู้เรียนที่สามารถค้นคว้าหาความรู้จากอินเทอร์เน็ต หรือสื่อเทคโนโลยีต่างๆได้

เกณฑ์การประเมินคุณภาพระดับตัวบ่งชี้ จากค่าร้อยละเฉลี่ย ปรับปรุง (ต่ำกว่าร้อยละ 50) พอใช้ (ร้อยละ 50-74)

ดี (ร้อยละ 75-89) ดีมาก (ร้อยละ 90 ขึ้นไป)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการประเมินในรอบที่สองจะมีหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินอิงเกณฑ์และอิงสถานศึกษา เพื่อให้มีความสมดุลระหว่างเกณฑ์ที่กำหนดกับงานที่สถานศึกษาดำเนินการ ดังนั้น ครูบรรณารักษ์หรือครูผู้ทำหน้าที่ในห้องสมุดควรร่วมมือกับครูผู้สอนในกลุ่มสาระต่างๆ ในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของนักเรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน มีการสรุปประเด็นเรื่องที่อ่าน การเขียนสาระสังเขปหนังสือเล่มที่ชอบ หรือการ

นำเสนอให้เพื่อนๆ ได้ร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพราะกระบวนการส่งเสริมการอ่านเป็นเรื่องสำคัญ และต้องใช้เวลาต่อเนื่อง เอาใจใส่อย่างจริงจังและมีการติดตามประเมินผล การจัดเก็บสถิติการให้บริการต่างๆ ทุกกิจกรรม เก็บสถิติปริมาณ นักเรียนที่เข้าใช้บริการ จำนวนหนังสือที่ยืมกลับ ควรจัดเก็บให้สม่ำเสมอและเป็นระบบ และเพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดทำโครงการขอรับการสนับสนุนจากผู้บริหาร โรงเรียนอีกด้วย

ท้ายที่สุดขออัญเชิญพระราชดำรัส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่พระราชทานในโอกาสทรงเปิดการประชุมใหญ่สามัญและการประชุมทางวิชาการของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ประจำปีพุทธศักราช 2530 ณ โรงแรมบางกอกพาเลส เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2530 ดังนี้

... ได้เห็นความอุสาหะพยายามของบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ในการเสาะแสวงหาหนังสือ ตลอดจนหนังสือความรู้ต่างๆ ที่มีคุณค่า ได้พยายามดำเนินงานทางเทคนิค บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ในการจัดหมวดหมู่หนังสือ ทำบัตรรายการ และเครื่องมือในการค้นคว้าความรู้อย่างมีระบบ เป็นที่น่าเสียดายว่า ในห้องสมุดที่มีการจัดระบบอย่างดีเช่นนี้ บางแห่งมีผู้ใช้น้อยเกินไป การมีหนังสือที่มีคุณภาพและมีเนื้อหาหลากหลายสนองความต้องการทางความรู้ และการพัฒนาได้หลายประการนั้น นับว่าเป็นการเกื้อกูลการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความเจริญก้าวหน้า อย่างไรก็ตาม ไรก็ตาม ความรู้ที่มีอยู่เพียงในหนังสือ ไม่ได้เข้าสู่สมองของคนก็ไม่สามารถช่วยสร้างความเจริญงอกงามให้แก่คนได้ การทำให้อ่านหนังสือ จึงเป็นภารกิจสำคัญยิ่งของบรรณารักษ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพ การศึกษาขั้นพื้นฐานกับห้องสมุดโรงเรียน

รายการอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ. 2547. รายงานผลการศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- ชุติมา สัจจนันท์. 2550. การรู้สารสนเทศ: การสอนและการวิจัย. วารสารห้องสมุด 51,2 ฉบับพิเศษ (กรกฎาคม- ธันวาคม.) 22- 45.
- ประมวลพระราชดำรัสและพระราโชวาทสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี. 2538. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- พจมาน พงษ์ไพบูลย์ . 2549 , รายงานผลการสำรวจข้อมูลการเรียนรู้ข่าวสารผ่านทางห้องสมุดโรงเรียน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ว.วชิรเมธี(พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี). 2551. การบรรยายเรื่อง ความสุขของเรา คือการทำให้เขามีความสุข. เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551 ณ ห้องประชุมชั้น 7 สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน). 2549. หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรอบที่สอง (พ.ศ. 2549 – 2553). กรุงเทพฯ: จุดทอง
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. 2548. มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- Jurkowski,O. 2006 The Library as a Support System for Students. **Intervention in School and Clinic.** 42,2 (November):78-83.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย